Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії. 2026. Випуск 66, с. 112–118
Visnyk of the Lviv University. Series Philos.-Political Studies. Issue 66, p. 112–118

УДК 321.7
DOI https://doi.org/10.30970/PPS.2026.66.13

ПОСТДЕМОКРАТІЯ У КОНТЕКСТІ ВІЗІЙ ПОЛІТИЧНОЇ ЗГУРТОВАНОСТІ: СОЦІАЛЬНА РЕПРЕЗЕНТАТИВНІСТЬ ТА ПРОГНОСТИЧНА СПРОМОЖНІСТЬ

Андрій Павленко
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара,
факультет суспільних наук і міжнародних відносин,
кафедра політології, соціології та публічного управління
просп. Науки, 72, 49010, м. Дніпро, Україна
https://orcid.org/0009-0002-3875-8637

У статті розкрито значення теорій постдемократії, які забезпечують взаємозв'язок соціального представництва елітарного та масового рівня в контексті нових виробничих відносин. Доведено, що в умовах сучасної України концепція постдемократії набуває актуальності як інтелектуальна відповідь на виклики ерозії демократії, занепаду масової політичної участі та лінійної перспективи розвитку політичного представництва. Показано, що поява цифрового суспільства прискорила тенденції політичного відчуження, надаючи початковий імпульс та посилюючи ерозію демократії. І саме ця особливість вимагає відповіді питання механізмів сприяння інклюзивній політичній участі на тлі викликів, що виникають через технологічні зміни, розрив між поколіннями та домінування технократичних еліт. Прослідковано, що стан постдемократії характеризується домінуванням політичної та економічної еліти, яка маніпулює інституційними механізмами для підтримки своїх інтересів, маргіналізуючи ширші суспільні впливи. З'ясовано, що ерозія демократичної легітимності посилюється зростанням впливу технократичного управління, у рамках прийняття рішень під керівництвом «позаполітичних» експертів замінює або применшує роль обраних представників та пересічних громадян. Тобто постдемократія тлумачить політичну участь через сучасні цифрові платформи як потенціал для демократизації участі. Вони також створюють ризики дезінформації, поляризації та соціальної фрагментації. Виокремлено практики усунення ефектів політичної поляризації, які включають переосмислення громадянської освіти та сприяння цифровій грамотності. Також передбачається розширення можливостей громадян – незалежно від віку чи походження – критично оцінювати інформацію, конструктивно брати участь у політичному дискурсі та змістовно брати участь у демократичних процесах. Зроблено висновок, що постдемократія формує вектор ухвалення політичних рішень «на випередження» з метою уникнення розриву між елітами та масами, а також доцифровими і власне діджитальними політичними поколіннями на основі різного прочитання політичного майбутнього.

Ключові слова: постдемократія, постматеріальні цінності, політична ідентичність, політична поведінка, політичні інститути, інтелектуальна екосистема, політичне прогнозування, соціальна згуртованість

Постановка проблеми. В рамках обговорень версій політичного майбутнього сучасної цивілізації теоретичне підґрунтя прогнозування потребує уточнення та акцентування на ключових аспектах розвитку подій. Наявні концептуальні бачення глобального політичного майбутнього включають концепції політичного постмодернізму, політичного кіберпанку, політичної синергетики тощо. Вони визначають загальний рух політичних систем на тлі соціальних трансформацій пов'язаних з технологічними інноваціями. Сучасні теорії постдемократії забезпечують взаємозв'язок соціального представництва елітарного та масового рівня в контексті нових виробничих відносин. Ідеться про новий рівень

© Павленко А., 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

захисту інтересів працедавців та найманих працівників за цифрової доби. Він характеризується новим взаємним відчуженням еліт і мас, праці й капіталу в умовах корпоратизації соціального порядку та заміни безпосереднього спілкування дистанційними формами Інтернет-зв'язку.

В умовах сучасної України концепція постдемократії набуває актуальності як інтелектуальна відповідь на виклики ерозії демократії, занепаду масової політичної участі та лінійної візії розвитку демократії. Перспективи інтеграції до європейської спільноти включають усвідомлення глибинних процесів розвитку сталих демократій та реальних умов досягнення їх рівня розвитку. Можливість забезпечення національної єдності та соціальної згуртованості України на сучасному етапі вимагає розуміння процесів соціально-політичної диференціації та представництва суспільних груп. Ці процеси виходять за межі традиційної ліво-правої ідеологічної дихотомії. Звідси концепція постдемократії вимагає з'ясування її евристичного потенціалу з точки зору визначення варіантів національного та глобального розвитку.

Аналіз публікацій. Сучасні українські та зарубіжні науковці активно досліджують особливості кризи сучасної демократії. О. Безрук розкриває значення політичної участі, як чиннику політичної мобілізації [1], В. Климончук проаналізував політична участь громадян України як вияв антропологічного виміру свободи [5], А. Айерс та А.Саад-Філхо досліджують парадокси, обмеження, трансцендентність в рамках протиставлення демократії та неолібералізму [6], К.Грей розкриває значення нестабільної праці в Південній Кореї та спадщина авторитарного девелопменталізму за межами постдемократії [8]. Й. Лі вивчає нові форми опору праці в неоліберальній Кореї [11]. М. Райан, розкриває проблему періодизації дослідження «авторитарного неолібералізму» [12]. Разом з тим, потребує з'ясування прогностична спроможність концепції постдемократії на основі пріоритетів соціальної згуртованості в умовах цифрового суспільства.

Метою дослідження є розкриття евристичного потенціалу концепції сучасної постдемократії в контексті дослідження політичного майбутнього. Завданням статті є виявлення елементів політичного прогнозування та ризикології в контексті розбудови інформаційно-аналітичних засобів забезпечення соціальної згуртованості та національної єдності.

Виклад основного матеріалу. Ґрунтуючись на аналізі стану демократичних інститутів та практик, сучасна постдемократія позначає етап розвитку плюралістичного (ліберального) суспільства, коли формальні структури демократії зберігаються, проте їхні основні функції (змістовна політична участь громадян, соціальна згуртованість та публічне управління тощо) значно послаблені або трансформовані. Поява цифрового суспільства прискорила ці тенденції, що отримало прояв в ерозії демократії. При цьому пропонуються нові шляхи для залучення та соціальної згуртованості. Австрійські науковці І. Блюдорн та Ф. Буцлафф на основі критичного огляду популярних наративів постдемократії та постполітики розвинули амбітне поняття «постдемократичного повороту», яке, на їхню думку, пропонує інноваційний погляд на зміну понять, форм та функцій політичної участі, і яке слугує концептуальною лінзою для їх аналізу. На тлі цієї концепції, автори нагадують, як основні напрямки демократичної теорії традиційно концептуалізували роль участі, та досліджує, як ці усталені розуміння ставляться під сумнів постдемократичним поворотом [7, p. 372].

Постдемократія як концепція політичного майбутнього та соціальної згуртованості привертає дедалі більшу увагу серед науковців, політиків та соціальних діячів, які прагнуть зрозуміти еволюцію взаємодії політичного управління та соціального середовища у XXI столітті. Концептуальні міркування про майбутнє демократичної (плюралістичної)

політики передбачають аналіз практик, які можуть підтримувати соціальну згуртованість у суспільстві цифрового споживання та, за можливості, подолати «демократичні дефіцити». Також вимагають відповіді питання механізмів сприяння інклюзивній політичній участі на тлі викликів, які виникають через технологічні зміни, розрив між поколіннями та домінування технократичних еліт. І. Блюдорн та Ф. Буцлафф дозволяють дискурсивному перезатвердженню таких норм і цінностей супроводжувати радикальну деконструкцію та реконструкцію, нормативно та емпірично, ліберальної представницької демократії. Фактично, саме це може бути причиною вражаючого успіху та популярності цих термінів. Однак для аналізу трансформації сучасних суспільств споживання та їхнього розуміння демократії вони не дуже корисні, не в останню чергу тому, що вони приховують – стратегічно чи ні – принаймні стільки ж, скільки й розкривають [7, p. 372].

У цілому прогностично-футурологічна концепція постдемократії відображає дещо парадоксальну реальність, у рамках якої демократичні інститути зберігаються формально. При цьому їхня здатність класично відображати «волю народу» та забезпечувати активну політичну участь зменшується. Це явище характеризується домінуванням політичних та економічних еліт, які маніпулюють інституційними механізмами для підтримки своїх інтересів, маргіналізуючи впливи широких верств суспільства. І. Блюдорн та Ф. Буцлафф наголошують, що поняття постдемократичного повороту визнає, що в сучасних суспільствах споживаня цінності самовизначення, самовираження та самопереживання справді є високорозвиненими, а очікування щодо демократичної участі, представництва та реагування на політику, безсумнівно, висловлюються дуже голосно. Але відкидаючи досить недиференційоване розуміння Інглхартом емансипативних цінностей та його вузьку фіксацію на ліберальній демократії, ця концепція зосереджує увагу на змінних соціальних нормах, на основі яких різноманітні актори в сучасних суспільствах ставлять під сумнів та (пере)політизують усталені суспільні домовленості, що зумовлюють чітко видиму реконструкцію демократичних інституцій та які впливають на поточне переформулювання демократичного проєкту поза його ліберальним розумінням [7, p. 375].

Ерозія демократичної легітимності (політичне відчуження) посилюється за цифрової доби через зростання впливу технократичного управління. Насамперед це дається взнаки у рамках прийняття рішень під керівництвом так званих «позаполітичних» експертів, які замінюють або применшують роль легітимних обраних представників та пересічних громадян. Такий зсув ще більше посилюється особливостями розвитку цифрового суспільства, яке трансформувало способи взаємодії, поширення інформації та політичної участі. Відомий класик розробки взаємодій соціального середовища та політичної системи, Рональд Інглхарт, доречно стверджує, що економічний розвиток, культурні зміни та політичні зміни йдуть рука об руку узгодженими та навіть, певною мірою, передбачуваними моделями. Це суперечливе твердження. Воно передбачає, що деякі траєкторії соціально-економічних змін є більш ймовірними, ніж інші, і, отже, що певні зміни передбачувані. Наприклад, як тільки суспільство розпочало індустріалізацію, ймовірно, з'явиться цілий синдром пов'язаних змін, від масової мобілізації до зменшення відмінностей у гендерних ролях. Ці зміни у світогляді, здається, відображають зміни в економічному та політичному середовищі, але вони відбуваються з часовим відставанням у покоління та мають значну автономію та власний імпульс. Але індустріалізація – це не кінець історії [10, p. 23].

Попри те, що сучасні цифрові платформи мають потенціал для демократизації участі, вони також створюють ризики поширення дезінформації, поляризації та соціальної фрагментації. Ця ситуація ставить під сумнів доцифрову структуру соціальної згуртованості (соціального капіталу), необхідної для функціонування сталих демократій. Р. Інглхарт

вкрай доречно зауважує, що розвинене індустріальне суспільство призводить до фундаментального зсуву цінностей, применшуючи значення інструментальної раціональності, яка характеризувала індустріальне суспільство. Прикметно, що постмодерністські цінності потім приносять нові суспільні зміни, включаючи демократичні політичні інститути та занепад державних соціалістичних режимів. Щоб продемонструвати потужні зв'язки між системами переконань та політичними та соціально-економічними змінними, ця книга спирається на унікальну базу даних – World Values Surveys. Ця база даних охоплює ширший діапазон, ніж будь-коли раніше, для вивчення впливу масової громадськості на політичне та соціальне життя. Вона надає інформацію з суспільств, які представляють 70 відсотків населення світу – від суспільств з доходом на душу населення всього 300 доларів на рік до тих, де дохід на душу населення в сто разів більший, і від давно усталених демократій з ринковою економікою до авторитарних держав [10, p. 27].

Створення концепції інклюзивного політичного майбутнього в цьому контексті передбачає дослідження практик, які зміцнюють соціальну згуртованість та сприяють справжній участі різних сегментів суспільства. Одна з таких практик включає переосмислення громадянської освіти та сприяння цифровій грамотності, розширення можливостей громадян – незалежно від віку чи походження – критично оцінювати інформацію, конструктивно брати участь у політичному дискурсі та змістовно брати участь у демократичних процесах. За словами Р. Інглхарта, «центральним твердженням класичної теорії модернізації є те, що економічний та технологічний розвиток, як правило, призводить до послідовних та приблизно передбачуваних соціальних і політичних змін. Еволюційна теорія модернізації погоджується з цим, але стверджує, що ці суспільні зміни значною мірою зумовлені тим фактом, що модернізація приносить зміни цінностей, які змушують людей економічно розвинених суспільств мати систематично відмінну мотивацію, а отже, і відмінну поведінку, ніж люди менш розвинених суспільств» [9, p. 65].

Означене є особливо важливим для подолання розриву між політичними поколіннями. Доцифрові «старші» покоління можуть бути менш компетентними в орієнтуванні під час взаємодій на цифрових платформах. «Молодші покоління» можуть відчувати себе відчуженими або розчарованими в традиційних політичних інститутах. Вказане поєднується з реаліями навздогінної модернізації в Україні, які демонструють явища політичного ескапізму (абсентеїзму). Український дослідник С. Бєлашко слушно стверджує, що для України абсентеїзм – це відносно нове явище, невідоме в часи всезагального голосування радянського періоду. Фрустрація, викликана буремною пострадянською трансформацією українського суспільства, стала потужним генератором політичної пасивності, аполітичності та навіть антиполітичності. Причому це стосується широкого кола соціальних груп, досить різних за своїми соціально-економічними та демографічними характеристиками [2, с. 105].

Ініціативи, що сприяють міжгенераційному діалогу, політичному наставництву та спільному прийняттю рішень на мікрорівні, можуть сприяти побудові взаєморозуміння та довіри. Як наслідок, в сучасній Україні мають зміцнитися соціальні зв'язки, необхідні для колективних дій та стійкості в умовах ворожої агресії. С. Бєлашко вірно наголошує, що політична участь громадян є одним із найважливіших критеріїв легітимації системи влади та збереження існуючого режиму. Без забезпечення участі громадян у прийнятті політичних рішень неможливе досягнення суспільної згоди, самовідтворення громадянського суспільства. Політична участь нерозривно пов’язана з виникненням правової та конституційної держави, легітимність якої передбачає схвалення існуючого порядку її громадянами [2, с. 105].

Розвиток інклюзивних цифрових платформ, спеціально розроблених для посилення соціальної згуртованості, також можуть слугувати противагою фрагментації та

дезінформації в умовах кризових викликів. Ці платформи повинні надавати пріоритет прозорості, модерації та рівному доступу, забезпечуючи посилення, а не придушення «маргіналізованих голосів». Вказане в цілому відповідає змісту концепції постдемократії як альтернативі лінійній політичній модернізації. С. Бєлашко пояснює політичну відчуженість в українському трансформаційному суспільстві (навіть ще довоєнного періоду) насамперед масовою недовірою громадян до політичних партій, обумовленою як уже викладеними об'єктивними проблемами здійснення партіями політичного представництва, так і суб'єктивним небажанням українських партійних лідерів представляти чиїсь інтереси, крім власних. Як наслідок, громадяни часто виявляють політичну активність без використання механізму політичних партій. Понад те, дедалі частіше політична участь українців набуває відверто антипартійних форм [2, с. 106].

Вирішення проблеми домінування технократичних еліт за часів постдемократії вимагає критичної переоцінки їхньої ролі в політичній системі. Фахова експертиза з конкретних питань необхідна для вирішення складних проблем. Зокрема, йдеться про неоліберальну інтерпретацію запобігання змінам клімату, економічній кризі та надзвичайним ситуаціям у сфері охорони здоров'я [12]. Проте безконтрольна залежність від технократів може підірвати демократичну легітимність та призвести до розриву зв'язку між управлінням та населенням. Тому українська науковиця Н. Білоцерківська слушно називає ототожнення понять «політична участь» і «політична діяльність», недоречним, оскільки політична участь є лише складовою останньої. Політична участь і професійна політична діяльність відбуваються, насамперед, у свідомих формах. Однак обмежувати політичну участь і політичну діяльність лише рамками раціонально-політичних дій не варто, оскільки не кожна людина політично залучена до участі в управлінні політичними процесами в держав [3, с. 19].

Розкриваючи прогностично-ризикологічний потенціал постдемократії, важливо визнати, що соціальна згуртованість, демократична участь та роль еліт – це взаємопов'язані виклики, які потребують цілісних рішень. Сприяння формуванню громадянської культурі, яка ґрунтується на спільних національних цінностях, впровадження партисипативних інновацій та забезпечення рівного доступу до цифрових інструментів виступають важливими компонентами соціальної згуртованості. Вони формують консолідовану аргументацію нових принципів плюралізації сучасних демократичних політичних систем.

Висновки. Таким чином, евристичний потенціал концепції постдемократії в середовищі політичного прогнозування та реалізації планів національної консолідації на сучасному етапі полягає в розкритті соціального значення політичного представництва в умовах зміни відносин праці та капіталу. Можливість передбачення соціальних змін у процесах цифрових суспільств з'являється на основі постулювання атомізації соціальних інтересів та пошуку задоволення потреб, в тому числі соціального захисту за межами корпоративної виробничої етики та модерних проявів лояльності щодо прогресу та гуманістичних цінностей.

Постдемократія в її сучасному прочитанні заповнюю концептуальну лакуну, яка утворилася внаслідок втрати значення концепцією постматеріальних цінностей Рональда Інглхарта. Постматериалізм та постдемократія у цифровому політичному середовищі забезпечують появу інтелектуальної екосистеми політичного посттрадиціоналізму. Це означає, що «політичний кіберпанк» та постмодерн неповною мірою відповідають на запити соціальних груп та їх уявлень щодо реалізації соціальних та політичних потреб. Також дається взнаки новий рівень виробничих відносин та висування політичних амбіцій нової еліти ІТ-сектору в рамках розбудови технократичного урядування.

Для сучасної України постдемократія формує вектор ухвалення рішень на випередження з метою уникнення розриву між елітами та масами, а також доцифровими і власне діджитальними політичними поколіннями на основі різного прочитання політичного майбутнього. Постдемократія може стати концептуальною рамкою реальної деолігархізації та досягнення згоди в умовах зростання ймовірності євроскептицизму через негативний досвід частини українського населення яке опинилося на території єс за наслідками повномасштабної війни.

Список використаної літератури

1. Безрук О.О. Політична участь, як чинник політичної мобілізації: теоретичний аспект. *Сучасне суспільство: політичні, соціологічні науки, культурологічні науки*: Збірник наукових праць/ Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди. Харків. 2017. Вип. 1 (13). С. 16–24.
2. Бєлашко С. О. Позапартійні форми політичної участі в пострадянській україні:чинники та можливі наслідки. *Стратегічні пріоритети.* 2013. № 3 (28). С. 103–108.
3. Білоцерківська Н. Г. Політична участь як фактор політичної соціалізації: теоретичний аспект. *Сучасне суспільство*. 2017. Випуск 2 (14). С. 15–23.
4. Громадянське суспільство: політичні та соціально-правові проблеми розвитку : монографія / Г.Ю. Васильєв, В.Д. Воднік, О.В. Волянська. та ін. ; [за ред. М.П Требіна]. Х. : Право, 2013. 535 с.
5. Климончук В. Політична участь громадян України як вияв антропологічного виміру свободи. *Політичний менеджмент*. 2012. № 4–5. С. 72–80.
6. Ayers A., Saad-Filho A. Democracy against Neoliberalism: Paradoxes, Limitations, Transcendence. *Critical Sociology.* 2015. 41 (4–5): 597–618.
7. Blühdorn I. & Butzlaff F. Democratization beyond the post-democratic turn: towards a research agenda on new conceptions of citizen participation. *Democratization.* 2020. 27:3. 369–388. DOI: 10.1080/13510347.2019.1707808
8. Gray K. Beyond Post-Democracy: Precarious Labour in South Korea and the Legacies of Authoritarian Developmentalism. *Journal of Contemporary Asia.* 2026. 56(2). 221–242. https://doi.org/10.1080/00472336.2025.2499566
9. Inglehart R. Cultural Evolution: People's Motivations are Changing, and Reshaping the World. Cambridge: Cambridge University Press, 2018. 288.
10. Inglehart R. F. Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic, and Political Change in 43 Societies. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1997. 232.
11. Lee Y. 2015. Sky Protest: New Forms of Labour Resistance in Neo-Liberal Korea. *Journal of Contemporary Asia.* 45 (3): 443–464.
12. Ryan M. Interrogating 'Authoritarian Neoliberalism': The Problem of Periodization. *Competition and Change.* 2019. 23 (2): 116–137.

POST-DEMOCRACY IN THE CONTEXT OF VISIONS OF POLITICAL SOLIDITY: SOCIAL REPRESENTATIVENESS AND FORECASTING CAPACITY

Andrii Pavlenko
Oles Honchar Dnipro National University,
Faculty of Social Sciences and International Relations,
Department of Political Science, Sociology and Public Administration
Nauky Ave., 72, 49010, Dnipro, Ukraine
https://orcid.org/0009-0002-3875-8637

The article reveals the significance of post-democracy theories that ensure the interconnection of social representation of the elite and mass levels in the context of new production relations. It is proven that in the conditions of modern Ukraine, the concept of post-democracy is gaining relevance as an intellectual response to the challenges of the erosion of democracy, the decline of mass political participation and the linear perspective of the development of political representation. It is shown that the emergence of a digital society has accelerated the trends of political alienation, providing an initial impetus and strengthening the erosion of democracy. And it is this feature that requires an answer to the question of mechanisms for promoting inclusive political participation against the background of challenges arising from technological changes, the generation gap and the dominance of technocratic elites. It is shown that the state of post-democracy is characterized by the dominance of the political and economic elite, which manipulates institutional mechanisms to support its interests, marginalizing broader social influences. It is found that the erosion of democratic legitimacy is exacerbated by the growing influence of technocratic governance, which, within the framework of decision-making under the guidance of "non-political" experts, replaces or diminishes the role of elected representatives and ordinary citizens. That is, post-democracy interprets political participation through modern digital platforms as a potential for the democratization of participation. They also create risks of disinformation, polarization and social fragmentation. Practices for eliminating the effects of political polarization are highlighted, which include rethinking civic education and promoting digital literacy. It is also envisaged to expand the opportunities of citizens – regardless of age or origin – to critically evaluate information, constructively participate in political discourse and meaningfully participate in democratic processes. It is concluded that post-democracy forms a vector of making political decisions "in advance" in order to avoid the gap between elites and masses, as well as pre-digital and digital political generations based on different readings of the political future.

Key words: post-democracy, post-material values, political identity, political behavior, political institutions, intellectual ecosystem, political forecasting, social cohesion.

Дата першого надходження статті до видання: 11.08.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 08.09.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 03.11.2026